

SANOAT KORXONALARI EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA RAQOBATBARDOSHLIKNI KUCHAYTIRISH YO‘LLARI

Xakimov Asadbek Sultonbek o‘g‘li

Andijon davlat texnika instituti 4-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20622452>

Annotatsiya. Mazkur maqolada sanoat korxonalarining eksport salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari tadqiq etilgan. Eksport faoliyatining iqtisodiy o‘shisdagi o‘rni, korxonalarining tashqi bozorlardagi raqobatbardoshligini oshirish omillari hamda eksportni rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlari tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida eksport hajmlarini oshirish, mahsulot sifatini yaxshilash, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: eksport salohiyati, sanoat korxonasi, raqobatbardoshlik, tashqi savdo, innovatsiyalar, eksportni diversifikatsiyalash, iqtisodiy mexanizm, xalqaro bozor.

Аннотация. В статье исследованы теоретические и практические аспекты повышения экспортного потенциала промышленных предприятий. Проанализированы роль экспортной деятельности в экономическом росте, факторы повышения конкурентоспособности предприятий на внешних рынках и экономические механизмы развития экспорта. На основе проведенного исследования разработаны научно-практические рекомендации по увеличению объемов экспорта, повышению качества продукции, внедрению инновационных технологий и совершенствованию системы государственной поддержки.

Ключевые слова: экспортный потенциал, промышленное предприятие, конкурентоспособность, внешняя торговля, инновации, диверсификация экспорта, экономический механизм, международный рынок.

Abstract. This article examines theoretical and practical aspects of increasing the export potential of industrial enterprises. The role of export activities in economic growth, factors affecting competitiveness in foreign markets, and economic mechanisms for export development are analyzed. Based on the research findings, scientific and practical recommendations have been developed to increase export volumes, improve product quality, introduce innovative technologies, and enhance state support systems.

Keywords: export potential, industrial enterprise, competitiveness, foreign trade, innovation, export diversification, economic mechanism, international market.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotining globallashuvi sharoitida sanoat korxonalarining eksport faoliyatini rivojlantirish va ularning xalqaro bozorlardagi raqobatbardoshligini oshirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Eksport mamlakat iqtisodiy o‘shishining muhim manbalaridan biri bo‘lib, xorijiy valyuta tushumlarini ko‘paytirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli sanoat korxonalarining eksport salohiyatini oshirishning samarali iqtisodiy mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish iqtisodiy siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Iqtisodiy adabiyotlarda eksport salohiyati korxonaning mavjud ishlab chiqarish resurslari, texnologik imkoniyatlari va boshqaruv salohiyatidan foydalangan holda xalqaro bozorlarda

raqobatbardosh mahsulotlarni taklif etish qobiliyati sifatida talqin etiladi [1]. Raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va eksport geografiasini kengaytirish eksport faoliyatining barqaror rivojlanishida muhim omillar sanaladi [2].

ASOSIY QISM

Eksport salohiyati va xalqaro raqobatbardoshlik masalalari ko'plab xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Xususan, M.Porter o'zining “The Competitive Advantage of Nations” asarida mamlakatlar va korxonalarining xalqaro bozordagi ustunliklari innovatsiyalar, ishlab chiqarish samaradorligi va raqobat muhiti bilan bevosita bog'liqligini ta'kidlaydi [2]. Olimning fikricha, korxonalar eksport muvaffaqiyatiga erishishi uchun mahsulot sifatini oshirish va texnologik yangilanishlarni muntazam amalga oshirib borishi zarur.

B.Balassa “Trade Liberalisation and Revealed Comparative Advantage” nomli ilmiy ishida mamlakatlarning eksportdagi ustunliklarini baholash uchun qiyosiy ustunlik indeksidan foydalanishni taklif etgan [1]. Uning tadqiqotlarida eksport tarkibini diversifikatsiyalash va yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarish eksport samaradorligini oshirishning asosiy omili sifatida e'tirof etiladi.

B.Balassa keyingi tadqiqotlaridan biri bo'lgan “Revealed Comparative Advantage Revisited” maqolasida eksport ulushlari orqali mamlakatlarning xalqaro raqobatbardoshligini baholash mumkinligini asoslab bergan [3]. Ushbu yondashuv bugungi kunda ham eksport salohiyatini tahlil qilishda keng qo'llanilmoqda.

P.Chow va M.Kellman o'zlarining Sharqiy Osiyo mamlakatlari eksport rivojlanishiga bag'ishlangan tadqiqotlarida texnologik modernizatsiya va sanoat diversifikatsiyasi eksport tarkibining takomillashuviga hamda raqobatbardoshlikning oshishiga olib kelishini qayd etganlar [4].

Shuningdek, zamonaviy tadqiqotlarda eksport salohiyatini oshirishda innovatsiyalar, raqamli texnologiyalar va logistika infratuzilmasining rivojlanganligi muhim omillar sifatida ko'rilmogda [5].

Mazkur tadqiqotda iqtisodiy-statistik tahlil, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv va ilmiy abstraksiya usullaridan foydalanildi. Sanoat korxonalarining eksport salohiyatiga ta'sir etuvchi omillar nazariy va amaliy jihatdan o'rganildi. Tadqiqot davomida eksport hajmi, mahsulot sifati, innovatsion faoliyat va raqobatbardoshlik ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilindi. Shuningdek, xalqaro tajriba va ilmiy adabiyotlar asosida ilmiy xulosalar shakllantirildi. Olingan natijalar asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Sanoat korxonalarining eksport salohiyati mamlakat iqtisodiy rivojlanishining muhim ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Eksport hajmlarining oshishi ishlab chiqarishning kengayishiga, korxonalar daromadlarining ortishiga va milliy iqtisodiyotning xalqaro integratsiyalashuviga xizmat qiladi. Biroq eksport faoliyatining samaradorligi ko'plab omillarga bog'liq bo'lib, ular orasida mahsulot sifati, ishlab chiqarish xarajatlari, innovatsion faollik, logistika infratuzilmasi va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari alohida o'rin tutadi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, eksport faoliyatida muvaffaqiyatga erishgan sanoat korxonalari asosan yuqori texnologiyali mahsulotlar ishlab chiqarishga, xalqaro standartlarga mos sifat tizimlarini joriy etishga va mahsulot assortimentini kengaytirishga e'tibor qaratgan. Ayniqsa, innovatsion texnologiyalarni qo'llash ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish bilan birga mahsulot sifatini oshirish imkonini beradi.

1-jadval

Sanoat korxonalari eksport salohiyatiga ta'sir etuvchi asosiy omillar

Omillar	Ta'sir darajasi	Kutilayotgan natija
Mahsulot sifati	Yuqori	Ekspart hajmining ortishi
Innovatsion texnologiyalar	Yuqori	Xarajatlarning kamayishi
Logistika infratuzilmasi	O'rta-yuqori	Yetkazib berish samaradorligi
Davlat qo'llab-quvvatlashi	Yuqori	Yangi bozorlarga kirish
Kadrlar salohiyati	O'rta	Mehnat unumdorligining oshishi
Eksportni diversifikatsiyalash	Yuqori	Tashqi bozordagi risklarning kamayishi

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, eksport salohiyatini oshirishda mahsulot sifati, innovatsiyalar va eksportni diversifikatsiyalash eng muhim omillar hisoblanadi. Ayniqsa, korxonalarining yangi eksport bozorlarini o'zlashtirishi tashqi iqtisodiy xatarlarga nisbatan barqarorlikni ta'minlaydi.

Sanoat korxonalarida eksport faoliyatini rivojlantirish uchun klaster tizimini keng joriy etish, ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlariga investitsiyalarni ko'paytirish hamda raqamli texnologiyalar asosida ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, eksport kreditlari, sug'urta mexanizmlari va bojxona tartib-taomillarini soddalashtirish korxonalarining xalqaro bozorlardagi faoliyatini yanada rag'batlantiradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, eksport faoliyatining muvaffaqiyati korxonaning ichki resurslaridan samarali foydalanish darajasi hamda tashqi bozor talablariga moslashish qobiliyatiga bevosita bog'liq. Shu sababli eksport salohiyatini oshirish bo'yicha iqtisodiy mexanizmlar kompleks yondashuv asosida shakllantirilishi lozim.

XULOSA

Sanoat korxonalarining eksport salohiyatini oshirish mamlakat iqtisodiy taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari eksport faoliyatining samaradorligi mahsulot sifati, innovatsion rivojlanish, logistika tizimi va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash darajasiga bog'liqligini ko'rsatdi. Eksport salohiyatini oshirish uchun korxonalarda zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, eksport geografiasini kengaytirish, yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish hamda xalqaro standartlarga mos boshqaruv tizimlarini shakllantirish zarur. Shuningdek, eksportni moliyaviy rag'batlantirish va infratuzilmaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish sanoat korxonalarining xalqaro bozorlardagi raqobatbardoshligini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Balassa B. Trade Liberalisation and Revealed Comparative Advantage. – Manchester School, Manchester, 1965. – Vol.33, No.2. – P.99–123.
2. Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1990. – 896 p.
3. Balassa B. Revealed Comparative Advantage Revisited: An Analysis of Relative Export Shares of the Industrial Countries, 1953–1971. – The Manchester School, 1977. – Vol.45, No.4. – P.327–344.
4. Chow P.C.Y., Kellman M.H. Trade: The Engine of Growth in East Asia. – New York: Oxford University Press, 1993. – P.13–23.
5. Falkowski K. Competitiveness of the Baltic States in International High-Technology Goods Trade. – Comparative Economic Research, Lodz, 2018. – Vol.21, No.1. – P.25–44.